

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU- HRVATSKI STUDIJI
FILOZOFSKI FAKULTET DRUŽBE ISUSOVE

Studij filozofije i religijske kulture

Seminar:

Filozofija kroz povijest na filozofija.org

«Blaise Pascal»

Mentor: Prof. dr. sc. Anto Mišić

Student: Juraj Primorac

Zagreb, prosinac 2006.

Sadržaj:

1. Život Blaisea Pascala

1.1. Pascal – matematičar i fizičar

1.2. Pascalov jansenizam

2. Razvoj Pascalove filozofske misli

2.1. Misli ili Apologija kršćanstvu

2.2. Čovjekova bijeda i veličina

2.3. Na granici racionalizma

2.4. Logika srca

2.5. Pascalova oklada

2.5.1. Premise Pascalove oklade

2.5.2. Česti prigovori Pascalovoj okladi

3. Pascalov utjecaj

4. Bibliografija

1. Život Blaisea Pascala¹

Blaise Pascal rođen je 19. 5. 1623. u Clermont-Ferrandu. Bio je sin Etiennea Pascala, predsjednika porezne uprave i majke Antoanete Begon, religiozne žene koja je umrla u njegovoj ranoj mladosti. Imao je dvije darovite sestre: stariju sestru Gilbertu, koja će kasnije napisati bratovljevu biografiju i mlađu sestru Jacqueline koja se uspješno bavila poezijom dok se nije povukla u samostan Port – Royal. Obitelj je bila međusobno jako povezana, a sestre su imale veliki utjecaj na brata kao i on na njih. Etienne Pascal je bio prosvijećen čovjek, pravnik i matematičar, koji poslije ženine smrti sa svojom se obitelji seli u Pariz kako bi se mogao posvetiti matematičkim studijima i brizi oko djece. On im je bio jedini učitelj. Blaisea je cijeloga života pratilo slabo zdravlje. Nakon očeve smrti, sestra se Gilberta, udala za F. Periera, a Jacqueline zaredila u samostanu Port – Royal te se on nakon toga povukao u osamu. Nakon perioda samačkog života odriče se u potpunosti svjetovnog života i povlači se kod jansenista u Port – Royal, kojeg je tada progonila javna vlast, svećenstvo, a posebno isusovci. Pascalovo preobraćenje dolazilo je postupno te postoji više verzija o tome zašto se Pascal preobratio. U nekim biografijama donosi se doživljaj, za koji postoji samo jedno svjedočanstvo slučajnog prolaznika; jedne večeri je u karoci prelazio preko mosta na rijeci Neuillyju, kad su se konji poplašili i stropoštali u rijeku. Uzde su se pokidale tako da je

kabina s Pascalom ostala visjeti na mostu. Od tog događaja ovaj filozof postaje smiren, živi asketski, pišući svoja polemička djela, kao što su «Pisma jednom provincijalcu», a i svoju nedovršenu «Apologiju kršćanstvu», sve do svoje smrti 19.8.1662 u 39 godini.

1.1. Pascal – matematičar i fizičar²

Kao fizičar bavio se posebno problemima tlaka, a 1648. pod njegovim je rukovodstvom izveden pokus kojim se demonstrirao atmosferski pritisak. Pascal je pronašao da tlak zraka ovisi o temperaturi i vlazi i time je udario temelje meteorologiji. Vrlo je značajan i Pascalov zakon po kojem se vanjski tlak na tekućine jednako rasprostire u njima, koji je jedan od temeljnih zakona hidrostatičke i danas. Poznat je i Pascalov spisi «Ogled o širenju zvuka» za koji mu je dao povoda slučaj kada je netko pri objedu udario nožem o porculanski tanjur i odmah zaustavio zvuk, stavivši ruku na vrh. Njegov «Ogled o kupinim presjecima» prvi je njegov spis znanstvenog tipa, kojeg je kasnije isticao i Leibnitz, a mašinu koju je izradio da bi ocu olakšao računanje i koju je još deset godina usavršavao, opisao je Diderot u svojoj Enciklopediji.³ Pascal je 1646. dokazao da se živa u cijevi penje pod pritiskom zraka, i da je stari aksiom o *horror vacui*⁴ u prirodi netočan. Pascal je isto tako postavio metode vrlo bliske integralnom računu koji je kasnije točnije postavio sam Leibnitz. Pascalova «Rasprava o sinusima četvrtine kruga» kasnije je poslužila Leibnitzu za njegov izum diferencijalnog računa. Njegova se matematička teorija vjerojatnosti primjenjuje na mnoge moderne teorije fizike pa čak i u Planckovoj teoriji kvanta. Pascal je još izumio stroj za isušivanje močvara kao i stroj za prijevoz putnika (karoce) koji će kasnije poslužiti za pravljenje autobusa.

1.2. Pascalov jansenizam⁵

Godina 1646. je godina prvog Pascalovog preobraćenja kada se i upoznao sa idejom jansenizma. Za malo vremena cijela njegova porodica se posvetila jednoj intenzivnoj vjerskoj praksi koja je na osnovama kalvinizma zastupala pretjeranu strogost u vjerskom životu, smatrajući da je čovjek nesposoban sam se obratiti čineći pokoru. U to doba godine 1653. papa Inocent X. osudio je pet stavova o vjeri koji nisu eksplicitno pripisani Jansenijusu, ali su smatrani heretičkim i bliskim Port – Royalu. To je bila polazna točka čuvene polemike koju su vodili s jedne strane jansenisti i s druge strane Sorbona, potpomognuta jezuitima. Godine 1655. ulazi u samostan Port – Royal, odmah poslije svog drugog obraćenja koje je bilo potaknuto *unutrašnjim otkrivenjem i mističnim doživljajem* kojeg je zapisao u spis «Memorijal»⁶. Svoj život stavlja u službu vjere: Bog Abrahamov, Bog Izakov, Bog Jakovljevi,

a ne Bog filozofa i učenjaka.⁷ Najznačajniji među jansenistima Antoine Arnauld bio je prisiljen odgovarati na napade budući da su zastupali ideju da Bog daje milost spasenja samo odabranima, no uz sve to oni trebaju sami zaslužiti tu milost stalnom praksom odanosti i strogim moralnim životom. Nezasadovoljan svojim odgovorima jer su bili previše suhoparni, A. Arnauld se obratio novoobraćeniku Pascalu koji je potpuno radikalno usvojio ova načela, i zamolio ga da on to učini umjesto njega. Pascal je prihvatio taj zadatak i napisao prvo od 18 pisama pod pseudonimom Louise de Montalte jednom provincijalu te časnim Ocima isusovcima o moralu i politici njihovih otaca. Uz to je još napisao i «Ogled o geometrijskom duhu», «Ogled o obraćenju grešnika», usporedbu o kršćanima prvih vremena s onima danas te je započeo pisati obranu kršćanske religije «Apologiju kršćanstva».⁸

2. *Razvoj Pascalove filozofske misli*

2.1. *Misli ili apologija kršćanstvu*

Najznačajnije djelo Blaisea Pascala, kojem on sam nije ni dao naslov, izdano je tek osam godina nakon njegove smrti i to zaslugom čuvenih jansenista P. Nicole i A. Arnaulda. Djelo je bilo planirano biti objedinjeno kao «Apologija kršćanstva», ali nam je fragmentarno pruženo kao «Misli». Djelo se sastoji od oko tisuću odlomaka i zapisa koje je Pascal ispisivao za četiri godine agonije prije svoje smrti. «Misli pokazuju kako je bio proturječna priroda: znanstvenik, racionalist, iracionalni mistik, hladni matematičar i strastveni propovjednik logike srca, sjetni sanjar i egzaktni eksperimentator, skeptik i katolički dogmatik, apologet kršćanstva i bespoštediti kritičar jezuitskog morala...»⁹ U trenucima odmora Pascal je bez reda na rubovima knjiga zapisivao misli koje su mu navirale iz njegova duha. Često u obliku kratkih izlaganja, jednostavnih naznaka kratkog sažetka njegovih pogleda, riječi bez nastavaka, nedovršene, sveobuhvatne misli o svemu što postoji. Pascal je, kao znanstvenik, filozof i vjernik tražeći istinu, želio prenijeti svoje uvjerenje na druge, što je bilo glavni razlog da se odlučio na pisanje «Apologije kršćanstva». Pišući je prvenstveno na umu imao ravnodušne ljude, liberale i ateiste koje je sretao u visokim krugovima. Tih tisuću odlomaka, od kojih su neki razvijeni, a većina samo letimično nabacana na hrpu, kao osobne zabilješke ili sugestije za obradu, nisu bili namijenjeni čitaocima, a niti su bili povezani, osim Pascalovim literarnim stilom. Pascal polazi od psihološke analize ljudskog bića. Obraća se razumu da utvrdi proturječnost ljudske prirode, a cilj mu je kod čitaoca probuditi volju da

zadobije njegovo srce, i da ukaže na čovjekov interes da povjeruje.¹⁰ Glavni izvor njegove apologije je Sveto pismo.

2.2. Čovjekova bijeda i veličina

Pascal prije svega želi ukazati na čovjekovu bijedu, i u isti mah na čovjekovu veličinu. Smatra kako sve u nama i oko nas odaje našu nemoć: naše tijelo, ograničenost našeg razuma i naših čula, kao i naše nesavršeno društveno uređenje. Beskrajne po svojoj težnji, naše sposobnosti su ograničene. Mi ništa pouzdano ne znamo. Pascal stavlja naglasak na bijedu čovjekovu bez Boga. «Ništavilo nasuprot beskraju, beskraj nasuprot ništavilu, sredina između ničega i svega»¹¹. Čovjek ne može spoznati ni neograničeno malo ni neograničeno veliko, a ne može posjedovati savršeno znanje ni o stvarima koje dolaze između dviju krajnosti. Njegova umska sposobnost je ograničena, a osjetila i mašta ga još više obmanjuju. Čovjekom gospodari sebeljublje koje mu zasljepljuje oči za istinsku pravdu, što je vrelo nereda u društvenom i političkom životu. Pascal ističe i čovjekovu veličinu, koju upravo izvodi iz njegove bijede. «Čovjek je bijedan jer je bijedan, no on je velik jer zna za svoju bijedu.»¹² Naglašava čovjekovu misao kao glavnu karakteristiku čovjekove veličine.

Čovjek je samo trska, najslabšnija u prirodi; ali ova trska misli. Nije potrebno da se sav svemir naoruža kako bi ga zgnječio: ubit će ga para ili kapljica vode. Ali kad bi svemir i satio čovjeka, opet bi čovjek bio uzvišeniji od onoga što ga je ubilo, jer on zna da umire, on pozna nadmoć što je svemir nad njim ima. Svemir o tome ništa ne zna.¹³

Čovjek je za Pascala ispunjen nezasitnom težnjom za srećom i ta težnja je izvor nesreće. Stavlja naglasak na spoznaju Boga. Spoznaja Boga bez spoznaje svoje bijede tjera u oholost, a spoznaja svoje bijede bez spoznaje Boga tjera u očaj. Spoznaja Isusa Krista vodi kroz sredinu, jer u njemu nalazimo i Boga i svoju bijedu. Religija je za Pascala izlaz iz čovjekove osamljenosti. Čovjek je zasljepljen i njem i bez svjetla, a i ne zna što će s njim biti kad umre. Položaj čovjeka u univerzumu za Pascala je vrlo neizvjestan. Samoća čovjeka u kozmosu glavni je razlog za traženje Boga.¹⁴ Govori o istini kao o zamračenju u ovom vremenu. Za Pascala se istina može priznati jedino ako ju se voli, pošto je u današnje vrijeme istina tako zamračena, a laž tako raširena. Pascal se obrušava na Inkviziciju i Isusovce zbog svog neznanja.¹⁵

2.3. Na granici racionalizma

Pascal si postavlja pitanje o mogućnosti rješavanja religije i religioznog uvjerenja samo racionalno. Pascal misli kako razum nema dovoljno mogućnosti da shvati ono što osjeća srce, a religija je prvenstveno stvar srca, pa tek onda razuma. To bi značilo da je religija rješenje životnog traženja, jer znanje, ma kako veliko bilo ima svoje granice, dok svijest o tim granicama pokazuje da se nalazimo u poteškoći, jer nema stalnog napretka. Pascal tvrdi kako u pogledu znanja i neznanja postoje krajnje točke koje se dodiruju. Jedno je čisto prirodno znanje kojemu se od rođenja nalaze svi ljudi, dok drugom krajnošću smatra da se velike duše upuštaju u istraživanje pa kad prođu sve što se može znati, uviđaju da ne znaju ništa i dolaze u isto ono neznanje iz kojeg su pošle. Ali to je onda učeno neznanje? Stavlja se stoga naglasak na sokratovskom određenju: Znam da ne znam.¹⁶ U svom razmatranju religioznog shvaćanja Pascal govori i o ateizmu te piše kako je ateizam znak duhovne snage, ali samo do određenog stupnja. Odbacivanje postojanje Boga u ime razuma znači duhovnu snagu, no pod uvjetom da se tada vjerovanje primi iz otkrivenja. Pascal daje prednost moralnoj filozofiji pred filozofijom prirode i mehanike pa je odatle razumljivo njegovo neraspoloženje prema Descartesu. Pascal zato smatra kako je Descartes nekoristan, nesiguran, i da bi mu bilo drago da je u svojoj filozofiji mogao mimoći Boga. Sve je to moguće ako se razum uzima kao jedini kriterij. Razum pak djeluje sporo i mora uvijek dovoditi sve principe, da ispituje što ide, a što ne ide. Pascal govori kako vjeru treba zasnovati na osjećanju inače će vjera uvijek biti upitna. Govori kako se ne smije ići u krajnost i isključiti razum ili pak priznavati samo razum.

Ako se sve podčini razumu naša religija neće imati ničeg tajanstvenog i natprirodnog. Ako se vrijeđaju načela razuma, naša će religija biti besmislena i smiješna.¹⁷

Ako se i jedno i drugo ostavi, tada je rat između razuma i strasti neizbježan no i tu se ipak može reći kako će se čovjeka prepoznati po nauci¹⁸. U pitanjima vjere, srce ima prednost. Pascalov je «skepticizam» proizlazio i iz descartovsko-racionalističke vjere u matematiku kao ideal, savršenstvo, uzor svake znanosti. Cjelokupna ljudska spoznajna aktivnost nije kadra doseći egzaktnost i neproturječnu evidentnost matematike jer sve iskustveno uključujući i metafizičke istine ne može biti tako čisto i jasno, kao što su to racionalno-matematske istine. Čovjeku treba da se od ograničenog razuma okrene srcu, koje će dublje moći odgovoriti na pitanja pred kojima je razum posrnuo i zatajio. Pascal se stoga svim svojim razumom, a zatim kad razum ostaje prekratak i srcem, borio protiv skepticizma i agnosticizma. Misao odlikuje

čovjeka, tvrdi Pascal. Misao je naš ponos i svjetlo koje sačinjava pravo dostojanstvo na smrt osuđenog čovjeka.

2.4. Logika srca

Pascal je razumski pokušao opravdati vjerske istine. Ako se razum ne zadovolji dokazima za božju opstojnost, on treba barem priznati da Boga nije moguće ni dokazati ni pobiti. Sumnja može postojati kao beskrajno rješenje ali kao beskorisno, zato se treba odlučiti zbog osobnog interesa. Premda se Pascal služi razumom kao jedinim oruđem nevjernika i ravnodušnih ljudi kako bi ih naveo na razmišljanje, svoju pravu vjeru nalazi u srcu. Srce za njega osjeća što je vjera, a ne razum. Za njega je vjera Bog kojeg osjeća u srcu, a ne u razumu. «Srce ima svoje razloge koje razum ne poznaje.»¹⁹ Budući da se područje uma proteže samo na konačno, pravom spoznajnom instancom postaje srce. Isto tako se i istina za Pascala ne spoznaje samo razumom već i srcem kojim poznajemo prve principe. Te principe kasnije potvrđujemo i razumom. Obje vrste trebaju zajedno djelovati jer je matematičar upućen na definicije i načela, a tankočutna osoba na racionalne argumente. Srce je ključno za najvažniju odluku: prihvatiti Boga ili ne. Pascal termin srce ne uzima u jednoznačnom smislu. Srce je katkad sinonim za volju, tj. pokret težnje i interesa koji usmjeruje pozornost intelekta na neki objekt. Nekada srce označuje spoznaju ili samo njezin instrument. «Istinu ne spoznajemo samo razumom nego i srcem.»²⁰ Termin srce ima različito značenje u različitom kontekstu. Spoznaja principa srcem odnosi se na intuiciju, dok spoznaja Boga srcem označava dohvaćanje Božje ljubav. Srcem ili instinktom shvaća da budni život nije san, što se ne može utemeljiti demonstrativnim putem. Srce znači instinktivno, neposredno, ne silogističko dohvaćanje istine, što bi značilo da razum nije jedini put do istine. Za Pascala je srce vrsta intelektualnoga instinkta koji sve korijene ima u unutrašnjosti duševne prirode.

2.5. Pascalova oklada²¹

«Pascalova oklada» je pokušaj da se opravda vjerovanje u Boga, no ne sa težnjom da se dokaže njegovo postojanje nego zbog vlastitih interesa. Pascal smatra kako je naš interes vjerovati u kršćanskog Boga, to tvrdnja predlaže, i zato je to razumno za nas. «Pascalova oklada» teži opravdati kršćansku vjeru uzimajući u obzir različite moguće posljedice vjerovanja i nevjerovanja u kršćanskog Boga. Tvrdi, da ako vjerujemo u Boga, i ako on postoji mi ćemo primiti beskonačnu nagradu na nebu, a ako ne vjerujemo izgubit ćemo malo

ili ništa. Ako ne vjerujemo u Boga, a ako on postoji, mi ćemo dobiti beskonačnu kaznu u paklu, dok ako on ne postoji mi ćemo dobiti malo ili ništa. Možemo zaključiti da je bolje vjerovati nego ne. Bolje dobiti beskonačnu nagradu na nebu li izgubiti malo ili ništa, nego dobiti beskonačno veliku kaznu u paklu i zaslužiti malo ili ništa. Vjerovanje u kršćanskog Boga je razuman slijed radnji makar i nema dokaza da on postoji. Ako kršćanski Bog ne postoji onda je manje važno da li mi vjerujemo ili ne, a ako postoji onda je važno da li vjerujemo. Ako se želimo zaštititi u svim okolnostima trebali bi vjerovati u njega.

2.5.1. *Premise Pascalove oklade*²²

- a.) Moguće je da kršćanski Bog postoji i da ne postoji.
- b.) Ako netko vjeruje da Bog postoji, a on postoji, tada dobiva nagradu, a ako ne postoji gubi malo ili ništa.
- c.) Ako netko ne vjeruje da Bog postoji, a on postoji, onda dobiva kaznu, a ako ne postoji postiže malo ili ništa.
- d.) Bolje je dobiti nagradu ili izgubiti malo ili ništa, nego dobiti kaznu i doseći malo ili ništa

Zbog toga:

- e.) Bolje vjerovati nego ne.
- f.) Ako je jedan slijed djelovanja bolji od drugog, onda je razumno slijediti bolje, a iracionalno drugo.

Zbog toga:

- g.) Racionalno je vjerovati u Boga, nerazumno je ne vjerovati u njega.

2.5.2. *Česti prigovori Pascalovoj okladi*

Prvi prigovor «Pascalovoj okladi» cilja na treću premisu koja govori o kriteriju za odlazak u raj. Smatraju kako «Pascalova oklada» nezakonito pretpostavlja kršćanski pogled na kriterij za ulazak u raj, tj. nezakonito pretpostavlja da ako postoje beskrajne nagrade i kazne da će se ono dijeliti po osnovi vjerovanja ili nevjerovanja u Boga. Postoji mnogo mogućih načina po kojima bi se te kazne ili nagrade dijelile. Mogu se dijeliti po osnovi vjerovanja ili nevjerovanja, ili po osnovi dobrih djela ili po osnovi vjerovanja u muslimanskog Boga na primjer.

Drugi prigovor cilja na četvrtu premisu i govori da Bog vjerojatno ako postoji a tako i vjerojatnost dobivanja beskonačne nagrade na nebu ili kazne u paklu je tako mala da te posljedice ili rezultati vjerovanja ili nevjerovanja mogu biti otpisani. Izbor između vjerovanja i nevjerovanja je uzet kao izbor između gubitka malo ili ništa ili dobivanja malo ili ništa. Pošto je bolje dobiti malo ili ništa nego izgubiti malo ili ništa, taj prigovor zaključuje da je to oklada o ateizmu prije nego oklada o teizmu i to je razuman tijek radnje stvari. Bolje je po toj tvrdnji uzeti određene koristi od nevjerovanja, pod tim se misli na veselje uranjajući u grijeh i biti slobodan od religioznih pokora, kladeći se da Bog ne postoji nego se kockati ogromnom i nevjerojatnom nadom o božanskoj nagradi i skoro sigurno ne dobiti ništa.

Treći prigovor cilja na četvrtu i petu premisu i govori kako mi ne možemo birati naša vjerovanja. Formiramo vjerovanja na osnovi dokaza, a ne na bazi želja. Bez obzira koliko netko želi vjerovati u datu tvrdnju, taj ne može sebe dovesti do toga da radi tako samo kroz čin želje. Prije kako bi netko vjerovao da je tvrdnja točna taj zahtjeva dokaz o istinitosti. Smatra se kako «Pascalova oklada» samo propiruje vjerovanje u Boga a ne daje dokaz da je takvo vjerovanje točno.

3. *Pascalov utjecaj*²³

Pascalove «Misli» su toliko raznovrsne i nadahnute da su kroz stoljeća privlačila mnoge istomišljenike, ali i mnoge njemu suprotne. Nastaju analoški nizovi «Misli» i Goetheovog «Fausta». Pascalovo isticanje proturječnosti ljudskog razuma, postat će sistem antinomija kod Kanta, a svojom antitezom o dogmatizmu bi kao i Descarts bio preteča Hegelovih metoda. Zamjerenje katolika Pascalu uvijek se ticalo njegovog apriornog polaznja od čovjeka, a ne od dogme i skolastike. Čak ga nazivaju i «najgorim akrobatom modernističkog i evolucionističkog sofizma». Među Pascalove sljedbenike ubraja se Kirkegard. U životu u Kristu su kao i Pascal, željeli živjeti i Dostojevski i Tolstoj, dok je češki filozof Toma Masarik, Pascalu čak posvetio jednu knjigu. Voltaire i Nitzche su ga žestoko osporavali, dok poticaj u umjetničkom stvaranju Andre Gide crpi upravo iz Pascalove misli.

Bibliografija:

BOŠNJAK, Branko., *Povijest filozofije. Razvoj mišljenja u ideji cjeline* (Zagreb: Nakladni zavod matice Hrvatske, 1993).

KUZMAN, P., Burkard, F.P., Wiedmann, F. , *Atlas filozofije* (Zagreb: Golden marketing, 2001), 128-129.

GRLIĆ,Danko., Leksikon filozofa(Zagreb: Naprijed, 1983), 307-309.

PASCAL, Blez., *Misli*,(Beograd: Kultura, 1965).

PASCAL, Blaise., *Misli*,(Zagreb: Demetra, 2000).

PASCAL, Blaise., *Misli*,(Mediteran, 1991) 5-16.

PASCAL, Blaise., *Misli*,(Zagreb: Zora, 1969).

PASCAL, Blez., *Misli* (Beograd: Beogradski grafički zavod, 1988).

HAJEK, Alan, "Pascal's Wager", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2004 Edition)*, Edward N. Zalta (ed.), URL = <http://plato.stanford.edu/archives/spr2004/entries/pascal-wager/>.

---

¹ Usp. Appendixs, u: Pascla, Blaise, *Misli* (Beograd, 1988) 399 – 405.

² Usp. IBROVAC, Miodrag, u: Blez Pascal, *Misli*,(Beograd: Kultura, 1965) 6 – 7.

³ Usp. GRLIĆ,Danko., Leksikon filozofa(Zagreb: Naprijed, 1983), 307.

⁴ *Prev.* Strah od praznine. Ovaj se termin pojavljuje i u teoriji likovne umjetnosti.

⁵ Religiozno društveni pokretu Francuskoj u XVII-XVIII st., prozvan po svom duhovnom začetniku Corneliusu Jansenu. Jansenisti su negirali slobodu volje i bili pristaše Augustinova učenja o predestinaciji, smatrajući da se čovjek može spasiti jedino milošću Božjom. 1653. papa Inocent X je jansenističke teze osudio kao heretičke. Progonile su ga i država i crkva, a zabranjen je 1730. godine.

⁶ Ovaj zapis Pascal je nosio ušiven u unutrašnjost svog kaputa do kraja svog života.

⁷ Usp. PASCAL, Blaise., *Misli*, Odjeljak VIII; *Temelji kršćanske vjere* (Beograd, 1965) c.556.

⁸ Usp. Appendixs, u: Pascla, Blaise, *Misli* (Beograd, 1988) 399 – 405.

⁹ GRLIĆ,Danko., Leksikon filozofa(Zagreb: Naprijed, 1983), 307.

¹⁰ Usp. IBROVAC, Miodrag, u: Blez Pascal, *Misli*,(Beograd: Kultura, 1965) 14.

¹¹ PASCAL, Blaise., *Misli*, (Beograd, 1965) c. 72.

¹² PASCAL, Blaise., *Misli*, (Beograd, 1965) c. 416.

¹³ PASCAL, Blaise., *Misli*, (Beograd, 1965) c. 437.

¹⁴ Usp. BOŠNJAK, Branko., *Povijest filozofije. Razvoj mišljenja u ideji cjeline* (Zagreb: Nakladni zavod matice Hrvatske, 1993) 228.

¹⁵ Usp. PASCAL, Blaise., *Misli*, Odjeljak XIV; *Polemički odlomci* (Beograd, 1965) c. 920.

¹⁶ Usp. BOŠNJAK, Branko., *Povijest filozofije. Razvoj mišljenja u ideji cjeline* (Zagreb, 1993) 226 – 227.

¹⁷ PASCAL, Blaise., *Misli*, (Beograd, 1965) c.273.

---

¹⁸ BOŠNJAK, Branko., *Povijest filozofije. Razvoj mišljenja u ideji cjeline* (Zagreb, 1993) 228.

¹⁹ PASCAL, Blaise., *Misli*, (Beograd, 1965) c. 278.

²⁰ PASCAL, Blaise., *Misli*, (Beograd, 1965) c. 282.

²¹ Usp. PASCAL, Blaise., *Misli*, Odjeljak III; *O nužnosti oklade* (Beograd, 1965) 87 – 118.

²² Usp. HAJEK, Alan, "Pascal's Wager", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2004 Edition)*, Edward N. Zalta (ed.), URL = <<http://plato.stanford.edu/archives/spr2004/entries/pascal-wager/>>.

²³ Usp. IBROVAC, Miodrag, u: Blez Pascal, *Misli*, (Beograd: Kultura, 1965) 21 – 22.